

Verbonden met Buiten

Door: Annemarie van den Broek

Waar kun je kinderen in hun meest natuurlijk uitingsvorm tegenkomen? Daar waar ze vrij mogen bewegen, zelf hun geluidsvolume mogen bepalen, niet bang zijn dat ze iets omstoten of kapot maken, daar waar de omgeving uitdaagt tot ontdekken en spel. Als je kijkt naar kinderen die buiten spelen, dan zie je kinderen in hun natuurlijke leefwereld. Van een speelplein maken ze de wereld van een tekenfilm of computerspel. Van het bos maken ze een spannend doolhof waar je verstoppertje kan spelen. Buiten kunnen kinderen zichzelf zijn, zijn ze verbonden met zichzelf, de ander en de omgeving. Deze waarde van de schoolomgeving is groot en kan nog meer benut worden in het onderwijs.

Leren van de omgeving

De omgeving van de school heeft een grote invloed op de mensen die er werken en leren. In veel voorbeelden is dit overduidelijk. Een stadsschool in de Amsterdamse Jordaan kent een heel andere cultuur dan een dorpschool in het Noord-Limburgse Grashoek. Kinderen hebben op beide plekken in de basis dezelfde behoeften, maar komen met een heel andere beginsituatie de school binnen. Vygotsky (1930) verklaarde vanuit zijn theorie op leren en ontwikkeling al dat kinderen leren door interactie met het milieu en de cultuur waarin zij opgroeien. De ontwikkeling van een kind is dus afhankelijk van de omgeving waarin hij leeft. Op scholen liggen er kansen om de omgeving van kinderen zo rijk mogelijk te maken, los van hun verschillende thuissituaties. Een kind uit Grashoek kan op school leren wat de rijkdom van verschillende culturen in een land kan zijn, een kind in de Jordaan kan er leren dat melk echt uit een koe komt.

Het is een gemiste kans dat nog veel schoolgebouwen en schoolpleinen statig en kaal zijn. Zowel psychologische (o.a. Ausubel, 1968) als neurologische (o.a.

Sousa, 2006) inzichten geven aan dat rijke, multisensorische leerervaringen beter beklijven dan het zogenaamde 'Rote learning' (Schunk, 2004), oftewel het uit je hoofd leren van nieuwe begrippen en inzichten. Dit pleit voor een omgeving waar veel uitdaging is en een natuurlijke structuur heerst, maar waar ook ruimte voor kinderen is om naar een eigen structuur te zoeken. Zowel de kinderen uit Grashoek als de kinderen uit de Jordaan moeten kansen krijgen om kind te zijn en op een manier te leren die past bij hun leeftijd. Van nature doen kinderen dit met heel hun lijf, soms wat meer in hun hoofd, soms wat meer met hun armen, benen of buik. Ruimte is hiervoor belangrijk. Letterlijke of fysieke ruimte om te bewegen, maar ook psychische ruimte waarin je zelf keuzes mag maken, op je eigen niveau mag werken en spelen en soms ook even mag rusten of verwerken.

Ordering van de omgeving

Aan een stagiaire op een basisschool werd gevraagd of ze niet iets kon doen aan de problemen op het schoolplein. Kinderen maakten steeds ruzie, botsten tegen elkaar,

speelden niet ontspannen. Het antwoord van de school was: geef sturing aan het spel van de kinderen, en dus bedacht de stagiaire enkele groepsspellen. De kinderen mochten voor ze naar buiten gingen, kiezen welk spel ze gingen spelen. Aan ieder spel waren duidelijke regels verbonden. De kinderen speelden in het begin enthousiast mee, maar na verloop van tijd kwamen dezelfde problemen echter terug. Ruzie over de regels, elkaar in de weg lopen, niet samen willen spelen. Het kwam nog steeds niet tot ontspannen spel. De oplossing lag niet in het bieden van structuur aan kinderen.

Vaak zie je dat volwassenen in hun zoektocht naar veiligheid en zorg voor kinderen de omgeving zo gaan inrichten dat deze niet meer van de kinderen is. Veel lokalen zijn een afspiegeling van de leerkracht die erin staat, niet van de kinderen die er leren. Zo ook de JOP (Jongeren Ontmoetings Plek) die door veel gemeentes voor veel geld worden geplaatst, om 'hangjongeren' tegemoet te komen. Ze zijn zogenaamd 'vandalismebestendig'. De jongeren laten ze vaak links liggen en zoeken een eigen plekje.

Een ander voorbeeld zijn scholen die werken met het concept van Reggio Emilia.. Ieder plek in de school kent zijn eigen toepassing en gebruiksmogelijkheden zonder dat het overgestructureerd is. Hierbinnen kunnen kinderen zich vrij bewegen. De buitenomgeving in deze scholen lijkt ogenscheinlijk wild. Vaak zijn het ruwe stukjes natuur met boomstammen om op te klimmen, natuurlijke barrières en hoogteverschillen met veel ruimte voor de natuur en de kinderen. Zij zoeken in de natuurlijke omgeving hun eigen veiligheid en uitdaging. Ze geven hun eigen grenzen aan.

Als kind woonde ik in een stad. Naast de flat waarin we woonden lag een braakliggend stuk grond. In mijn beleving was dit een wereld op zich waar heel het leven zich voltrok. Wij waren hier de baas. Iedere centimeter werd uitgekamd, elke sprinkhaan van dichtbij onderzocht. We bouwden ondergrondse hutten en verstopten ons als er mensen aankwamen. Ieder seizoen was een nieuwe ontdekkingstocht. Ik ben pas nog eens teruggegaan naar deze plek. Inmiddels staat er een groot, leegstaand kantoorpand. De omgeving is gestructureerd door volwassenen en daarmee niet meer toegankelijk en uitdagend voor kinderen.

Verbondenheid met de omgeving

Verbinding maken met jezelf, anderen en je omgeving is een belangrijke basis die voorkomt dat je ontkoppelt (van

Herpen, 2008). Ontkoppelde kinderen zijn de kinderen waar we ons zorgen over maken. De school kan een belangrijke rol hebben in het zorgen voor verbondenheid en het voorkomen van ontkoppeling. Het begint bij verbondenheid met jezelf, wat zich al op vroege leeftijd uit in de hechting met en het vertrouwen in relatie met verzorgers. Verbondenheid met de ander uit zich in de sociale relaties die een kind aangaat met ouders, familieleden en leeftijdsgenoten. In de context van dit themanummer Buiten is de verbondenheid met de omgeving heel belangrijk. Als je jezelf verbonden voelt met de plek waar je leeft en naar school gaat zul je goed voor deze omgeving zorgen. Een uitdagende omgeving kan een positieve invloed hebben op het welbevinden van kinderen en daarmee op de kwaliteit van leven.

Waar kinderen op een gewoon schoolplein soms best moeite hebben om respectvol met elkaar om te gaan zie je dat dit in een omgeving als een schooltuin, een kinderboerderij of een boerderijschool geen enkele moeite kost. De slaplantjes worden met de grootste zorg en voorzichtigheid behandeld, want deze moeten nog uitgroeien tot grote kroppen. Met huisdieren is dit vaak ook het geval, omdat zij afhankelijk zijn van de goede zorg van mensen.

Als kinderen (mensen) zich

verantwoordelijk voelen voor hun omgeving, dragen ze er zorg voor. Dit blijkt uit vele voorbeelden, denk aan kinderen die meedenken bij het ontwerpen van een klas, school of schoolplein. Ze voelen zich meer thuis op deze plek en dragen met meer motivatie de verantwoordelijkheid om deze omgeving te onderhouden. Jongeren die zelf in de wijk een hangplek hebben mogen maken, zullen deze niet snel kapotmaken of bekladden. Toch wordt deze verantwoordelijkheid nog weinig met kinderen gedeeld. Meestal worden scholen ontworpen door teams, architecten en gemeentes en hangplekken door enthousiaste ontwerpers, allen met de beste bedoelingen. De gebruikers die het meest in deze omgeving zullen leven en werken hebben echter te weinig in te brengen. Hier kan nog veel winst gehaald worden zowel op het kleinste niveau in een hoek of klaslokaal als bij het ontwerpen van de schoolomgeving. Binnen een thema kun je met kinderen brainstormen over de inrichting van een hoek of klas. Laat ze zelf materialen verzamelen in de school of thuis, laat ze een plattegrond of ontwerp tekenen en samenwerken aan de beste inrichting van de hoek. Zo wordt (een deel van) de klas echt van hen.

Een ander mooi voorbeeld is het recyclingatelier op basisschool de Bonckert in Boxmeer. De kinderen zijn bij een echte milieustraat gaan kijken om ideeën op te doen en hebben daarna zelf een milieustraat op school

gemaakt om het afval in de school beter te kunnen scheiden. Een hele rijke en actieve leerervaring die kinderen bewust maakt van het belang van afvalscheiding en ze ook helpt om de opgedane kennis en ervaring in praktijk te brengen.

Verbonden met verleden, heden en toekomst.

Tot slot is er de verbondenheid met de samenleving en het grote levens-geheel. De situaties waarin je nadenkt en de verbinding aangaat met de grote, trage, existentiële thema's in het leven. Denk aan kinderrechten, armoede, religie en culturen, milieuvraagstukken. Dit zijn ook de thema's waar veelbesproken onderwerpen als burgerschap en

duurzaamheid naar verwijzen. Wil je kinderen de kans geven om zich ook hiermee verbonden te voelen, dan zullen ze wel de kans moeten krijgen om hiermee in aanraking te komen. Dit kan door het onderwijs deels plaats te laten vinden in de wereld buiten school. Omgevingsonderwijs, cultuureducatie en boerderijscholen zijn hier voorbeelden van. Hier leren kinderen niet over het leven, maar ze participeren in het leven. Zij staan er middenin en krijgen de kans om ervaringen op te doen en deze te verwerken. Of zoals Ferre Laevers dit eens zo mooi beschreef: ze leren leven.

In het themanummer Buiten van Egoscoop worden vele voorbeelden

en verhalen beschreven die kunnen leiden tot meer verbonden kinderen. Kinderen die zich thuis voelen op de plek waar ze naar school gaan en de omgeving waarin ze wonen. Zowel op basisscholen als daarbuiten kan hier veel gewonnen worden. Dit kan leiden tot meer welbevinden en betrokkenheid bij ouders, leerkrachten en kinderen. Een mooie uitdaging met veel leerpotentieel! ■

*Annemarie van den Broek
Redactielid Egoscoop en docent Fontys
PABO Eindhoven
a.vandenbroek-ab@fontys.nl*

Bronnen:

- Vygotsky, L. (1930). *Mind in Society, development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, Harvard University press.
- Ausubel, D.P. (1968). *Educational Psychology: A Cognitive View*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Sousa, D (2006) *How the brain learns*. Thousand Oaks, CA.
- Schunk, D.H. (2004) *Learning theories, an educational perspective*. Pearson/Merrill/Prentice Hall.
- Anouk Depuydt, e.a. (2001) *Verbondenheid als antwoord op de-link-wentie*. ACCO. Leuven/Leusden.
- Herpen van, M., (2008) *Duurzaam Opvoeden en Ontwikkelen*. Uitgeverij Garant.

De keuze van de auteur

Alle artikelen die ik voor Egoscoop mocht schrijven waren een feest, net als de weg naar de artikelen toe. Het leidde altijd tot nieuwe inzichten, mooie redactietafels, gesprekken met interessante mensen of het bezoeken van prachtige onderwijsplekken. Toch was het themanummer Buiten voor mij heel bijzonder. Altijd al wilde ik iets met het thema schoolomgeving en buitenspel in de context van het ErvaringsGericht Onderwijs. Met Kees Both als gastredacteur, een echte expert op dit terrein, konden we dit thema eens stevig aanzetten. Waarom raakt het mij zo? Ik ben vanaf mijn jongste levensjaren al een echt buitenkind. Altijd buiten, met beestjes en plantjes, geboeid door de wonderlijke natuur, door de magie van evolutie en geraakt door de schoonheid van wilde en ongerepte landschappen. Binnen het denken van Meervoudige Intelligentie zouden ze me 'natuurknop' hebben genoemd, maar ik omschrijf mezelf liever, net als Ferre Laevers, als een vitalist. In de context van onderwijs is de buitenomgeving vaak slechts een omgeving om te recreëren, stoom af te blazen, te ontspannen. In de school wordt 'geleerd'. Naar mijn idee zou het andersom beter zijn. Buiten, 'in het leven' leer je en soms ga je even naar binnen om bij te komen, te verwerken of te ontspannen. Daarom kies ik voor dit artikel met de koppeling naar het themanummer Buiten, jaargang 15 nummer 3.

Annemarie van den Broek is docent op Fontys Hogeschool Kind en Educatie en geeft daar het vak Pedagogiek, Psychologie en Onderwijskunde. Haar focus in het vak ligt met name op innovatie in (basis)onderwijs. Dit is zichtbaar in haar voorzitterschap van een Fontysbreed innovatienetwerk (<http://fontys.nl/ifontys/>). Annemarie is projectleider van Schoollab: een lab voor (basis)onderwijs waarin kinderen, leerkrachten, studenten, docenten en onderzoekers experimenteren met alles wat het onderwijs beter kan maken. (<http://schoollab.ifontys.nl/>). Wat Annemarie opvalt is dat zij bij het nadenken over nieuwe ontwikkelingen heel vaak terugkomt bij de principes van het E.G.O. Het is en blijft een concept van deze tijd!